

Πίστη και λογική.

Ιερομόναχος Ιουστίνος.

Πίστη.

Όπως διαπιστώνουμε συχνά, η άκρα νοησιοκρατία αποκόπτει τον άνθρωπο από την πίστη. Μα τότε –θα αναρωτιόταν κανείς– είναι κακή η λογική; επιβλαβής ή έστω άχρηστος ο νους;

Μεγάλο το ζήτημα. Δεν είναι άσκοπο ν' ασχοληθούμε κάπως εκτενώς. Προοιμιακά, αν και περιττό να λέγεται, ο νους αποτελεί ανεκτίμητο δώρο του Πλάστη. Αν ο άνθρωπος βρίσκεται μεταξύ της θεότητας και της άλογης κτίσεως, ο νους, η λογική, είναι ένα από τα κύρια συστατικά ιδιώματά του, που τον διαστέλλει οξέως από το άνουν περιβάλλον του. Ταυτόχρονα τον κάνει να μοιάζει κάπως με τον Δημιουργό.

Πρόκειται για κύρια ειδοποιό διαφορά. Τα ζώα, όσοι αιώνες και αν πέρασαν, έμειναν τα ίδια – ο άνθρωπος έχει πραγματοποιήσει τεράστιες προόδους στην τεχνολογία ή στη γενετική, ας πούμε, μια που εδώ έχουμε θεαματικές εξελίξεις. Ζούμε στην ηλεκτρονική εποχή· παράβαλε λίθινη εποχή, εποχή του χαλκού κλπ.

Λ.χ. οι υπολογιστές διαθέτουν φανταστικές ικανότητες. Προϋποθέτουν όμως το ανθρώπινο μυαλό, αφού ούτε βέβαια κατασκευάζονται μόνοι τους ούτε εργάζονται χωρίς τροφοδοσία προγραμμάτων. Δημιουργούνται και χειραγωγούνται από τον άνθρωπο.

Όλη αυτή η ανάπτυξη που οφείλεται στη λογική, υπήρχε δυνάμει από την αρχή κατασκευής του ανθρώπου, από τότε που ο Θεός είπε στους πρωτοπλάστους «Αυξάνεσθε και πληθύνεσθε και γεμίστε τη γη και κατάκυριεύστε την» (Γεν. 1.28).

Ο άνθρωπος είναι κυρίαρχος δια της διανοίας του και όχι δια της μυϊκής του ισχύος, εφόσον πολλά ζώα έχουν ασύγκριτη ανωτερότητα στον τομέα τούτο. Και όμως τα δαμάζει και τα υποτάσσει και τα κάνει υπηρέτες του, ακόμη και αυτούς τους υπερμεγέθεις ελέφαντες.

Οι νοητικές μας λοιπόν δυνατότητες υπάρχουν ανέκαθεν ως θεόσδοτη προίκα. Απλώς καλλιεραγούνται με το πέρασμα του χρόνου και αναπτύσσονται, κάθε δε γενεά προσφέρει στην επόμενη την πείρα της έτοιμης και τα επιτεύγματα, και της δίνει τη σκυτάλη να προχωρήσει πιο μπροστά.

Αλλά δεν είναι μόνο ο τεχνικός πολιτισμός που μας ξεχωρίζει από τα ζώα· είναι κυρίως ο πνευματικός. Το ζώο άγεται και φέρεται από τις ορμές του, ο άνθρωπος όχι, αν βέβαια είναι πράγματι... άνθρωπος. Φέρεται έλλογα.

Πολλοί πρεσβεύουν ότι ο νους κυρίως είναι το «κατ' εικόνα» της Δημιουργίας (Γεν. 1.26). Ο Θεός μάς έπλασε έτσι που ν' αποτελούμε απεικόνισή Του· και αποτελούμε απεικόνισή Του και ως προς τον νου, διαθέτουμε και μεις νου και αυτοσυνειδησία, γνωρίζουμε ότι υπάρχουμε.

Ο φιλόσοφος Καρτέσιος το εξέφρασε διαφορετικά: «Σκέφτομαι, άρα υπάρχω» (Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδ. Πυρσού, λ. «Καρτέσιος»). Ο νους είναι το μέσο με το οποίο ο άνθρωπος γνωρίζει τον εαυτό του και έπειτα το περιβάλλον του, είναι το κέντρο στο οποίο έχουν την αναφορά τους και καταλήγουν οι αισθήσεις. «Νους ορά και νους ακούει», δηλαδή νους βλέπει και νους ακούει, είπαν οι αρχαίοι (Επίχαρμος 249, στο

Μέγα Λεξικόν Δημητράκου, λ. «νους»), και δεν είχαν άδικο. Πόσες φορές κάτι που συμβαίνει μπροστά μας έκδηλα, μας διαφεύγει, επειδή η προσοχή μας είναι στραμμένη και απορροφημένη αλλού!

Το ότι ο νους έχει κεφαλαιώδη σημασία εμφανίζεται και από την επιταγή της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης: «Αγαπήσεις Κύριον τον Θεόν σου εν όλη τη καρδιά σου και εν όλη τη ψυχή σου και εν όλη τη διανοία σου. Αύτη εστί πρώτη και μεγάλη εντολή» (Ματθ. 22.37-38· πρβλ. Δευτ. 6.5). Ν' αγαπήσεις τον Θεό με ό,τι πολυτιμότερο έχεις και υψηλότερο, αντάξιο του Θεού κατά το δυνατό, δηλαδή με σύνολο τον πόθο, τη θέληση, και τη διάνοιά σου. Επομένως ο νους, η διάνοια είναι κάτι το ανυπολόγιστο, το τεράστιο.

Ωστόσο η χρήση ή η παράχρηση του νου εξαρτάται από μας, πράγμα που συμβαίνει και με πολλά άλλα θεία δώρα. Πρώτα-πρώτα απαιτείται να τον βγάζουμε από τη... ναφθαλίνη! Στη διάρκεια της Ιστορίας πολλοί δικτάτορες έχουν προσπαθήσει να στραγγαλίσουν και να πνίξουν το μυαλό των πολιτών μέσα στα θολά νερά της προπαγάνδας τους· να το βάλουν στη ναφθαλίνη και στον γύψο. Σκέφτονταν αυτοί γι' αυτούς.

Όχι! Ο νους είναι αυτοπροαίρετος, αλλά έλλογα. Εκείνος ο ταλαίπωρος που δεν βάζει τον νου του να δουλεύει είναι τυφλός, και φυσικά εκείνος που τον βάζει να δουλεύει πλημμελώς και όπως τύχει, είναι μύωψ! Δεν σχηματίζει καθαρή και αντικειμενική εικόνα της πραγματικότητας.

Η στάθμη της λειτουργίας της σκέψεως έγκειται στο «φρονείν εις το σωφρονείν» κατά την παύλεια διατύπωση (Ρωμ. 12.3)· να σκέφτεσαι, για να φέρνεσαι φρόνιμα, θα λέγαμε. Οφείλουμε να πλουτούμε ορθοφροσύνη ενεργεία και όχι μόνο δυνάμει, να είμαστε «φρόνιμοι ως οι όφεις» (Ματθ. 10.16). Πώς θα το επιτύχουμε;

Δεν θα μας απασχολήσουν εδώ οι τρόποι και οι μέθοδοι που ασκούν και αναπτύσσουν τη λογική. Είναι το αντικείμενο άλλης επιστήμης. Εμείς προϋποθέτουμε υπεύθυνη λογική. Από κει και πέρα τι θα γίνει στην καθη-

μερινότητά μας, ώστε να είμαστε «αναζωσάμενοι τας οσφύας της διανοίας» (Α΄ Πέτρ. 1.13), νηφάλιοι και με εγρήγορση;

Η επιπολαιότητα είναι αποβλητέα. Τα πάντα μας πρέπει να έχουν την έγκριση της λογικής. «Για κάθε πράγμα να διανοείσαι», παρακινεί ο Σειράχ (31.15). Μόνο έτσι θα ενεργείς λογικά, συνετά και εύστοχα.

Ο μεγάλος ψυχολόγος άγιος Ιωάννης της Κλίμακος αρέσκεται στις εκφράσεις «εν γνώσει» (= με γνώση) (π.χ. 13.3) και «εν αισθήσει» (= με υγιή αντίληψη και συνειδητά). Τα πάντα μας να γίνονται «εν αισθήσει» (π.χ. Κλίμαξ 26 Α΄ 18). Εννοεί οτιδήποτε να γίνεται μελετημένο και όχι ανεπαίσθητα, χωρίς να το πάρουμε είδηση.

Θα είμαστε τότε διακριτικοί στη συμπεριφορά μας, αλλά και προηγουμένως θα διακρίνουμε, θ΄ αναλύουμε και θα εκτιμάμε σωστά πράξεις, λόγους και καταστάσεις του περιγύρου μας. «Ο νους διακρίνει τα λεγόμενα» και πράξεις (Ιώβ 34.3).

Ιερομόναχος Ιουστίνος.

Πηγή : <https://www.koinoniaorthodoxias.org/>